

Pedagogika v designování vzdělávacího procesu

Předmět Design vzdělávacího procesu

Pavλίna Mazáčová

8. 3. 2016

„Uměním všech umění je vzdělávat člověka, tvora ze všech nejvšestrannějšího a nejzáhadnějšího.“

Jan Ámos Komenský

Aktivita evokační

Myšlenková mapa s klíčovým slovem
„pedagogika“

Pedagogika jako samostatná věda

- až do poloviny 19. století pedagogika součástí filozofie
- jako samostatnou vědu vyčlenil pedagogiku z filozofie **Johan Friedrich Herbart** (1776-1841) poprvé ve spise *Pedagogika z cíle výchovy odvozená* (1806)
- za významné pedagogy ale můžeme pokládat spoustu jeho předchůdců, kde nejvýznamnější místo patří **Janu Ámosu Komenskému**

Pedagogika jako věda

- společenská věda, která zkoumá podstatu, strukturu a zákonitosti výchovy a vzdělávání jako záměrné, cílevědomé a soustavné činnosti formující osobnost člověka v nejrůznějších sférách života společnosti
- studuje a kriticky hodnotí myšlenkové dědictví minulosti, sleduje vývoj školství, výchovy a vzdělávání v zahraničí a ve spolupráci s dalšími vědními disciplínami formuluje nové vývojové trendy pro různé oblasti výchovy a vzdělávání. (in kol. autorů: Pedagogický slovník, str. 234)
- věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života a společnosti (ne pouze ve školských institucích a o populaci dětí a mládeže)

Pedagogika jako věda

- obecně věda o výchově a vzdělávání člověka
- J. Průcha (*Moderní pedagogika*. 3rd ed. Praha : Portál, 2005. 481 p. [ISBN 80-7367-047-X](#)) : „Věda, která se zabývá
  - (1) vším tím, co vytváří a determinuje nějaké edukační prostředí,
  - (2) procesy, jež se v těchto prostředích realizují,
  - (3) výsledky a efekty těchto procesů.“
- v současnosti neexistuje jednotné pojetí pedagogiky, ani shoda v hlavním účelu pedagogiky - odlišní autoři, odlišné teoretické směry, kulturní orientace dané země (PRŮCHA, J. : *Přehled pedagogiky : úvod do studia oboru*. 3rd ed. Praha : Portál, 2009. 271 p. [ISBN 978-80-7367-567-7.](#))
- **Edukační vědy** = velká skupina souvisejících disciplín v moderním pojetí pedagogiky
- V nových odborných publikacích = pojmy **edukace / edukant / edukátor / edukační realita / edukační proces** apod.

Pojem PEDAGOGIKA v zahraničí

- *Pedagogy* (angl.) – není to výraz pro český pojem *pedagogika*, ale spíše odpovídá českému pojmu *obecná pedagogika*
- Českému pojmu *pedagogika* odpovídá svým obsahem anglický termín *educational sciences* (*edukační vědy*)
- Ve významu „pedagogika“ je často užíván termín „pedagogická věda“

Tradiční vs moderní

- **Tradiční pedagogika**

- především aplikovaná (užitá) věda s důrazem na normativní funkce = její teorie zaměřena na předepisování /určování toho, **čeho se má výchovou jedinců, skupin, národa dosáhnout**

- **Moderní pedagogika**

- zaměřena na neutrální popis toho, jak fungují edukační mechanismy,
- důraz na vědeckou deskripci (popis), analýzu a explanaci (vysvětlení a pochopení) problémů edukační reality
- významným rysem moderní pedagogiky je pedagogický výzkum

Disciplíny pedagogiky

- **Obecná didaktika**
  - základní pedagogická disciplína, usiluje o systematizaci a interpretaci základních pedagogických jevů a zákonitostí, řeší též metodologické otázky a základní terminologii pedagogiky
- **Srovnávací (komparativní) pedagogika**
  - popisuje a porovnává pedagogické teorie, výchovně-vzdělávací systémy a školské soustavy v různých zemích či regionech a to v kontextu historickém, sociálním, ekonomickém, politickém, kulturním, apod.
- **Filozofie výchovy**
  - zabývá se smyslem a účelovostí edukace (výchovy a vzdělávání), hodnotami v edukaci, otázkou řízení a kontroly edukace, etickými otázkami výchovy, možnostmi a mezemi lidského poznání a jeho předávání z generaci na generaci, člověkem a jeho vychovatelností atd.

Pedagogika v současném vědeckém pojetí

- *jako věda zahrnuje teorii i praxi*
- pedagogika stanovuje určité normy, vzory, doporučení, cíle, jak realizovat edukaci - **normativní charakter**
- pedagogika zkoumá, je založena na poznatcích získaných z výzkumu - **explorativní charakter**
- pedagogika zjišťuje, popisuje, vysvětluje různé jevy edukační reality - **explanativní charakter**

Struktura pedagogiky

- rozlišujeme základní dělení pedagogických disciplín dle pěti kritérií:
  1. Podle obsahu zkoumání
  2. Podle věku
  3. Podle fází společenského vývoje
  4. Podle oblastí aplikace
  5. Podle specifčnosti obsahu

Disciplíny podle obsahu zkoumání

- obecná pedagogika,
- srovnávací pedagogika,
- dějiny pedagogiky a školství,
- teorie výchovy,
- obecná didaktika a oborové didaktiky,
- pedagogická diagnostika,
- pedagogická evaluace,
- pedagogická prognostika,
- teorie řízení škol a školství,
- technologie vzdělávání

Disciplíny podle zkoumaného věku

- předškolní pedagogika,
- školní, vysokoškolská,
- andragogika
- gerontagogika

Disciplíny podle fází společenského vývoje

- antická,
- křesťanská,
- renesanční,
- reformní,
- pragmatická,
- moderní
- postmoderní pedagogika

Disciplíny podle oblastí aplikace

- rodinná,
- sociální,
- profesní,
- inženýrská,
- vojenská pedagogika,
- pedagogika volného času,
- výchova v nápravných zařízeních, výchova v organizacích dětí a mládeže,
- alternativní pedagogika

Základní pojmy

- **Výchova – základní kategorie pedagogiky**
- **Edukace**
- **Edukační prostředí** (edukační realita)
  - prostředí, v kterém probíhají edukační procesy
- **Edukační procesy**
  - takové činnosti lidí, při nichž dochází k učení na straně nějakého subjektu (**edukant / žák**), jemuž je předkládán nějakým jiným subjektem (**edukátor / učitel**) přímo nebo zprostředkovaně (např. textem) určitý druh informace
  - procesy **řízeného učení** - učení, které je zvnějšku nějak regulováno a organizováno tak, aby bylo účinné (typicky se s nimi můžeme setkat např. ve škole)
  - procesy s **neřízeným učením** - dochází k vědomé autoregulaci učení (např. při samostudiu)
  - pro oba druhy výše zmíněných procesů je **společná intencionalita** – subjekt usiluje o to, aby se učil; jedná se o záměrné učení
- **Edukační konstrukty** - různé teorie, plány, modely, předpisy a jiné teoretické výtvořky, které nějakým způsobem určují či ovlivňují reálné edukační procesy (tzn. např. učební plány, didaktické testy, vysvědčení či různé certifikáty, učebnice, výukové filmy, programy, dále veškeré produkty pedagogické teorie, jako monografie, referáty na konferencích apod.)

Základní pojmy

- Pojem **edukace** významově zahrnuje pojmy **výchova i vzdělávání**
- **Výchova**
  - **záměrné působení na osobnost jedince** s cílem dosáhnout (pozitivních) změn v různých složkách jeho osobnosti
  - pojem má eticko-normativní nádech (výchova mravní, vlastenecká, estetická, citová, výchova k rodičovství a manželství ...)
- **Vzdělávání**
  - proces **záměrného a organizovaného** osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., realizovaný prostřednictvím edukačního procesu - dlouhodobého
  - výsledek tohoto procesu by mohl být označen výrazem „naučenost“

Výchova i vzdělávání jsou součástí SOCIALIZACE

Základní pojmy

Vzdělání

- Uspořádaná soustava zkušeností, poznatků a duchovních hodnot nashromážděných lidskou společností za dobu její existence, osvojovaná subjektem v procesu vzdělávání

Vzdělanost

- Celkový stav vzdělání v sociální skupině, státu, národě

Vzdělavatelnost

- Souhrn předpokladů, s nimiž člověk vstupuje do procesu vzdělávání

Základní pojmy

Cíl výchovy a vzdělávání

- dosáhnout plného všestranného rozvoje osobnosti

Kompetence

- soubory osvojených poznatků, dovedností a rozvinutých schopností umožňující člověku vykonávat určité činnosti (kompetence k čemu)

Vyučování / Výuka

- Organizační struktura vyznačující se cílevědomostí, systematičností a plánovitostí.
- Cílevědomý, záměrný, organizovaný a plánovitý proces, při kterém dochází ke zprostředkování poznání, k rozvoji schopností a dovedností.

Učení

- Záměrně navozovaná činnost s cílem systematicky získávat jisté vědomosti, dovednosti, návyky, ale také formy chování a osobních vlastností

Základní pojmy

Činitelé výchovně vzdělávacího procesu

- subjekt, objekt, prostředí
- **Učitel** nebo mistr - subjekt vyučovacího procesu
- **Žák** - objekt vyučovacího procesu
- **Prostředí** - slouží nebo přispívá ke vzniku a existenci interakce subjektu a objektu

Činnost žáka

- směřuje k osvojování nových poznatků, k jejich dalšímu upevňování a k rozvoji jeho tvůrčí aktivity

Činnosti učitele

- cílevědomé řízení celého vzdělávacího procesu

Pedagogická antropologie

- objasňuje edukaci a její vývoj v celistvém pohledu na člověka **na základě biologických a sociálních poznatků o lidském rodu**
- všímá si vztahu k různým omezením i možnostem člověka daným rozdíly v myšlení a komunikaci, ve způsobech chování, zvycích, tradicích, rituálech, náboženském přesvědčení, sdíleném právu, hodnotách atd. mezi jednotlivými sociálními, etnickými, rasovými a jinými skupinami populace
- zkoumá např. i genderové rozdíly

Pedagogická psychologie

- zabývá se využitím psychologických poznatků v pedagogice
- psychologicky analyzuje předpoklady, průběh a výsledky edukace
- zkoumá např.:
  - **psychický vývoj dítěte** v souvislosti s jeho schopností osvojovat si různé poznatky a dovednosti,
  - **kognitivní procesy**, které edukant/žák využívá při učení,
  - **sociální vztahy**, komunikaci i celkové klima ve škole a dalších edukačních prostředích,
  - **strategii a styl výuky** v závislosti na věku žáků, vyučovacím předmětu, jejich motivaci, schopnostech, vzájemné kooperaci apod.,
  - **změny osobnosti** navozené výchovně-vzdělávacím procesem atd.

Sociální pedagogika

- aplikované odvětví pedagogiky
- zabývá se **výchovným působením** na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých
- zaměřena na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na skupiny mládeže ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby aj.
- další oblasti zájmu: poruchy rodičovství a výchovy, dětská kriminalita, kázeň dětí a jejich práva
- jedná se o hraniční disciplínu, která čerpá z mnoha oborů – práva, psychologie, pedagogiky, sociologie, antropologie, filozofie ...
- dvě hlavní oblasti působení sociální pedagogiky
  - sociálně pedagogická **prevence** - působení sociálního pedagoga v oblasti výchovy
    - PROSTŘEDÍ = hlavní faktor působení na rozvoj osobnosti
  - sociálně pedagogická **terapie** - výchova či převýchova lidí, kteří mají problém se jakkoliv zařadit do společnosti - akulturace
    - osoby propuštěné z výkonu trestu, odnětí svobody, nepřízpůsobiví jedinci, přistěhovalce apod.

Pedagogika volného času

- zaměřená na výchovné a vzdělávací prostředky, napomáhající autonomnímu a smysluplnému využívání volného času dětí, dospívajících i dospělých

Historie

- od poloviny 60. let = **volný čas** se stává významnou oblastí života a výchovy dětí, mládeže i dospělých
  - vznikají celospolečensky podmínky pro jeho rozšiřování a doceňování: zaveden pětidenní pracovní i školní týden, na základě účasti rostoucího počtu dětí a mládeže se rozvíjely jak jejich spontánní, tak také organizované aktivity
- počátkem 90. let = obě dosavadní koncepce (výchova mimo vyučování a počínající pedagogika volného času) i jejich terminologie se uplatňují souběžně; postupně se prosazuje přístup vycházející z koncepce volného času; uplatnění na seminářích, konferencích, v učebnicích a publikacích oboru i v dokumentech státních orgánů o koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže, které jsou přijímány od 90. let po současnost
- **NEFORMÁLNÍ** výchova a vzdělávání

Hlavní *principy* současné pedagogiky volného času (Opaschowski):

- autonomie činnosti, uvědomělý výběr subjektu, pohled na volný čas jako na prostředek rozvoje osobnosti, upevňování zdraví, volný čas jako výzva a úkol osobnosti;
- aktivita subjektu, překonání pasivní konzumace, rozvoj kreativity;
- orientace na sociální kontakt, společné prožívání volného času s rodinou a přáteli;
- spontaneita, uvolněnost, otevřenost pro nové;
- zábava, radost, požitek z činnosti;
- uvolnění, odreagování, prostor pro znovunalezení smyslu.

Přístupy v pedagogice volného času

- **Animace**
  - výchovná metoda založená na nedirektivních a akčních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii
  - vytvoření nabídky konstruktivních činností - důraz kladen na otevřenost výchovné situace, na dobrovolnost, možnosti volby, prostor pro iniciativu a na vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům
  - nejčastěji **komunitní práce**
- **Výchova zážitkem**
  - výchovné postupy založené na prožitku, zkušenosti
  - metody s různými názvy: výchova zážitkem, výchova v přírodě, expedice apod.
  - intenzivní prožitky a zkušenosti získávané aktivní účastí v programu, fyzicky náročné činnosti spojené s určitou mírou (kontrolovaného) rizika ve vnějším, přírodním a městském prostředí
  - metody zaměřeny na rozvoj sebepojetí, sociálních vztahů a vztahů k životnímu prostředí
- **Sociální asistence - terénní práce (streetwork)**
  - forma práce s mládeží, která probíhá ve volném čase, ale se **vztahuje k sociální pedagogice**, případně **k sociální práci**
  - pedagogický pracovník (*sociální asistent, terénní pracovník* nebo *streetworker*) vyhledává mladé lidi v prostředích, která jsou pro ně přirozená, a snaží se jim nabízet pozitivní možnosti využití volného času, například v nízkoprahových centrech

Andragogika (dříve *lidovýchova*)

- aplikovaná věda o výchově a vzdělávání dospělých lidí, respektující zvláštnosti s tím spojené
- zabývá se zejména socializací, personalizací, akulturací (komplexní proces, v němž se biologický jedinec svého druhu stává sociální a kulturní osobou), enkulturací (proces vědomého a cíleného včlenění jedince do kultury – skrze rodinu i instituce, také nápodobou)
- objektem andragogiky je dospělý člověk (biologicky, psychicky, sociálně a ekonomicky zralý jedinec) v průběhu své životní dráhy

Z historie

- původní předpoklad – metody a techniky učení dětí by se mohly aplikovat při vzdělávání dospělých
- pojem andragogika - vytvořen proto, že pedagogika ze svého řeckého významu znamená vzdělávání a výchovu dětí
- ještě zač. 20. století – 20. léta - není chápána andragogika jako vědní disciplína, ale spíše jako metoda

Teoretikové andragogiky

- Malcolm Sheperd Knowles, Peter Jarvis, Stephen Brookfield

„Předmět“ andragogiky – učící se dospělý (vymezení)

- **Celoživotní vzdělávání a učení se dospělých** – jedná se o užší pojetí, které vymezuje např. Beneš; jako hlavní předmět andragogiky je zde celoživotní vzdělávání a učení se dospělých v celé jeho šíři, řadí se sem intencionální a incidentní učení, toto pojetí člení do dalších kategorií na organizované někým druhým, organizované dospělým samým, plánované, ale incidentní, incidentní během jednotlivých událostí a incidentní jako součást životní rutiny
- **Vyrovňování se dospělého člověka se sociálními institucemi** – člověk se vyrovnává se vznikajícími institucemi v procesu institucionalizace (proces vytváření pravidel), nebo se vyrovnává s institucí již existující (jedinec vzniklá pravidla přijímá)
- **Mobilizace lidského kapitálu v prostředí sociální změny** – jedná se o nejobecnější pojetí andragogiky; pro postindustriální společnost charakterizující neustálé změny lidský kapitál představuje nejvýznamnější, nejcitlivější a nejzranitelnější determinantu existence a vývoje společnosti
- **Orientace člověka v kritických uzlech jeho životní dráhy či při problémovém průběhu jeho životní dráhy** – toto pojetí je obsaženo již v konceptu předchozím, ale zde se více zaměřuje na individuum, jako opěrnou vědu využívá psychologii
- **Individuální a sociální souvislosti změn syntetického statusu** – jedná se o sociologizující a nenormativní chápání andragogiky; vychází z toho, že změna jedné složky syntetického statusu se nutně promítne do složek ostatních, integrální andragogika zkoumá odraz těchto změn v ostatních dimenzích a hledá cestu k minimalizování negativních důsledků pro člověka
- **Animace dospělého člověka** – jedná se o nejširší vymezení andragogiky, které je z části obsaženo ve všech ostatních vymezeních; jedná se o nekončící humanizaci člověka, která může být záměrná i nezáměrná (formování vlivem prostředí) a je vztažena k následujícím procesům: enkulturaci, socializaci a resocializaci, profesionalizaci a nakonec edukaci

Další -gogiky 😊

Integrální andragogika

- UPOL, 90. léta 20. století
- zpracována Vladimírem Jochmannem tato širší koncepce andragogiky, která zahrnuje vzdělávání dospělých, personální management, sociální i kulturní práci. Jochmann vycházel z koncepce výchovy založené na sociologii, je také silně ovlivněna ideami antropologické pedagogiky a snaží se odrážet civilizační trendy přelomu tisíciletí a postavení člověka v nich.
- Integrální andragogika zahrnuje:
  - širokou oblast vzdělávání dospělých
  - oblast edukace
  - oblast péče
  - funkcionální působení

Gerontagogika

- výchova a vzdělávání seniorů // dospělých v ekonomicky neproduktivním věku

Pedagogická diagnostika

- speciální pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnitřních a vnějších podmínek i průběhu a výsledků výchovně vzdělávacího procesu
- na základě zjištění jsou potom vyslovovány prognostické úvahy a navrhována pedagogická opatření

Speciální pedagogika

- považována za samostatnou pedagogickou disciplínu, zabývá se pouze osobami se speciálními vzdělávacími potřebami v těchto disciplínách:
  - **Psychopedie** - edukace osob mentálně retardovaných
  - **Somatopedie** - edukace osob tělesně postižených či znevýhodněných (např. dlouhodobě nemocných); spadá sem i edukace osob s mírně odlišným duševním vývojem od normy, např. osob s lehkou mozkovou dysfunkcí nebo se specifickými poruchami učení
  - **Surdopedie** - edukace osob s různými vadami sluchu (částečná nebo úplná hluchota aj.)
  - **Logopedie** - zabývá se korekcí nebo odstraňováním poruch řeči (kocktavost, vady ve výslovnosti aj.)
  - **Oftalmopedie // tyflopédie** - edukace osob se zrakovým postižením (částečná slabozrakost, slepota aj.)
  - **Etopedie** - edukace a reedukace (převýchova) sociálně nepřizpůsobené, obtížně vychovatelné nebo jinak sociálně narušené mládeže (např. mravně narušené mládeže)

Vzdělávací politika v ČR

Součást státní politiky

- dva vzájemně související procesy – výchova a vzdělávání, jejichž výsledkem je vzdělání

Z historie

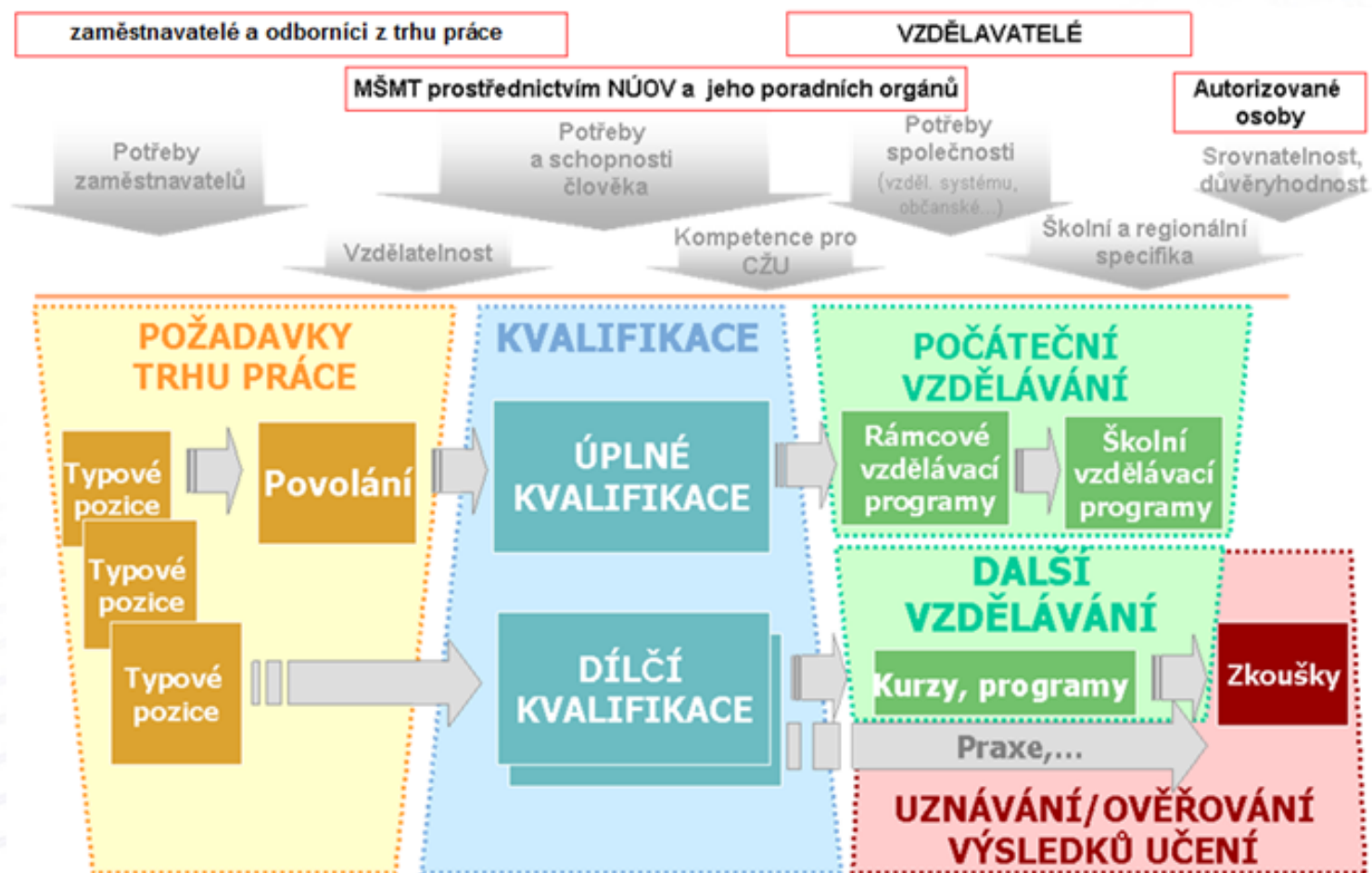
- znaky vzdělávací politiky socialistického Československa:
  - **ideologizace školství**, která se negativně projevovala zejména v oblasti společenských věd
  - vysoká centralizace a monopol státu
  - pozitivní rysy: zvýšení propustnosti školské soustavy / zvýšení celkové úrovně vzdělání obyvatelstva – umožnilo to překonat období následné hospodářské transformace bez významných společenských otřesů.
- **Po roce 1989**
  - výrazné změny v oblasti sociální politiky
  - kromě státu vstupují do vzdělávací politiky další subjekty - soukromý sektor a církve (primární a sekundární vzdělávání)
  - vysoké školství není sto uspokojit poptávku po terciárním vzdělání
  - nutnost spravedlivého přístupu k vzdělání – rekvalifikace na proměnlivém trhu práce
  - Rozvoj celoživotního vzdělávání (učení) *Lifelong Learning*

Principy vzdělávací politiky

- **Princip celoživotního vzdělávání**
  - V naší společnosti rychle roste poptávka po vzdělávání, stává se rozmanitější
  - Potřeba neustálého vzdělávání je způsobena rychlým vývojem věd - vědomosti rychle zastarávají, jsou nahrazovány novějšími
  - Ze vzdělávání se pak stává celoživotní proces
- **Princip rovných šancí v přístupu ke vzdělání**
  - Právo na vzdělání a rovné šance v přístupu ke vzdělání jsou ukotveny už v Listině základních práv a svobod
  - Šanci na vzdělání má mít každý stejnou, je pak na jedinci, jak ji využije
- **Princip individualizace a diferenciací ve vzdělání**
  - Individuální vzdělání je důležité, protože každý člověk je jiný, má jiné schopnosti, předpoklady, inteligenční potenciál apod.
  - Stejná forma vzdělávání tedy nemůže být účinná pro všechny
- **Princip internacionalizace ve vzdělání**
  - Vzdělání chápáno jako nadnárodní záležitost - pomáhá soužití lidí různých národností, ras, náboženství apod.

Vzdělávací politika

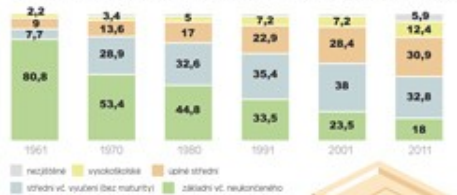

Formální vzdělávání

JAK VYPADÁ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKU

Labyrint vzdělání. Která cesta je správná? Studovat to, co nás zajímá, baví a nad samotným učivem kriticky přemýšlet. Když máme blízko k oboru, který studujeme, a jsme sami sebou, i cesta může být cíl.

Obyvateľstvo podle nejvyššího ukončeného vzdělání (věk 15 let a více, v procentech)

Konzervator
Na konzervator jsou přijímáni žáci podle oborů po absolvování prvního stupně nebo po ukončení ZŠ. Studium je pak šestileté nebo osmileté. Zahrnuje se maturitní zkouškou nebo absolutoriem a získáním titulu diplomovaný specialista (DS).

Druhý stupeň: 6-9. třída
Po absolvování druhého stupně může dítě dále pokračovat na střední školu, 9. třída základní školy slouží jako příprava na tento přechod.

První stupeň: 1-5. třída
Po absolvování prvního stupně může dítě přejít na víceleté gymnázium nebo konzervator.

Základní škola
Přijímá děti od šesti let, a to na základě zápisu. Při něm je dítě zaregistrováno a prokázáno ze základních dovedností odpovídajících 33 svému věku v jeho věku. Docházka je povinná ze zákona.

Mateřská škola
Je určena pro děti od tří do šesti let. Poskytuje první stupeň vzdělávání a připravuje děti na přechod do školy. Není povinná.

Vysoká škola
Do studijního programu jsou přijímáni držitelé maturitních vysvědčení na základě přijímacích zkoušek. Na některé umělecké školy může být přijat i zájemce bez maturitky, pokud se v ní prokáže mimořádné nadání.

Gymnázium
Po celé čtyři roky se studenti vzdělávají všeobecně ve všech předmětech. Mnohá gymnázia nabízejí možnost zaměření na humanitní nebo přírodovědný směr. Gymnázium je považováno za obtížnější typ školy. Většina gymnázií vzdělává studenty velké od 2. stupně ZŠ.

Bakalářský studijní program
Trvá 3 roky. Absolventi po složení státních zkoušek a obhájení bakalářské práce získávají titul bakalář (Bc.) nebo bakalář umění (Bc.A.).

Magisterský studijní program
Trvá 4-6 let. Absolventi po složení státních zkoušek a obhájení diplomové práce získávají titul magister (Mgr.), doktor vědních oborů (MUDr.), doktor veterinární medicíny (DVMDr.).

Navazující magisterský program
Absolventi bakalářského studia mohou dále pokračovat ve stejném nebo podobném oboru ve dvouletém navazujícím studiu. Na jeho konci obhajují diplomovou práci a získávají titul magister (Mgr.), magister umění (MgA.), v technických oborech inženýr (Ing.).

Vysoká škola - Doktorský vzdělávací program
Absolventi magisterských studijních programů se mohou dále vzdělávat ve tří a čtyřletých doktorských programech. Problém podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele. Je uče zaměřené na vědecké badání nebo na tvorbu děl v umělecké oblasti. Pro absolventy je třeba předložit a obhájit disertační práci a složit státní doktorskou zkoušku. Absolvent získá titul doktor (Ph.D.) nebo doktor teologie (Th.D.).

Vyšší odborná škola
Tříleté vyšší odborné školy jsou určeny držitelům maturitních vysvědčení. Účel zaměřený na určitý obor (např. grafický design, zdravotnický záchranář, sociální práce, vypočetní technika). Absolventi po složení absolutoria a obhájení absolventské práce získávají titul diplomovaný specialista (DS).

Jakému studiu dáváte přednost?

Zkrácené studium s maturitní zkouškou
Absolventi s maturitní zkouškou mohou ve dvouletém studiu získat další maturitní zkoušku v jiném oboru. Proměny jsou jim některé předměty, které již absolvovali během předchozího studia. Studium trvá 1-2 roky.

Nástavbové studium
Dvouleté studium zakončené maturitní zkouškou je určeno pro absolventy středních odborných učilišť, kteří si zde mohou zvýšit kvalifikaci. Může to pak přeměnit například leštění ziskat vedoucí pozici v zaměstnání.

Zkrácené studium s výšším listem
Absolventi s maturitní zkouškou nebo výšším listem mohou ve dvouletém studiu získat ještě list v jiném oboru. Proměny jsou jim některé předměty, které již absolvovali během předchozího studia. Studium trvá 1-2 roky.

Škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
Škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je určena zdravotně postiženým dětem (zrakově, sluchově, pohybově atd.).

Střední odborná škola
Studium trvá čtyři roky a je zakončeno maturitní zkouškou. Pro zájemce studia je třeba úspěšně složit přijímací zkoušky. Střední škola je specializována na určitý obor (zdravotnický, stavebnictví, strojírenství, umění atd.), vyučují se odborné předměty.

Střední odborné učiliště
Vzdělávání uční trvá tři roky a je zakončeno závěrečnou zkouškou. Po jejím složení obdrží absolvent výšší list a je kvalifikován pro výkon dělnických a řemeslnických profesí (např. kuchař, truhlář, automechanik).

Neformální vzdělávání

- nevede k ucelenému školskému vzdělání
- organizované výchovně vzdělávací aktivity mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému
- cílem záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na uceleném systému hodnot
- aktivity zpravidla dobrovolné (organizátor – např. sdružení dětí a mládeže, nestátní neziskové organizace NNO, školská zařízení pro zájmové vzdělávání (střediska volného času, vzdělávací agentury, kluby, kulturní zařízení a další)

Uznávání neformálního vzdělávání (ČR)

Poprvé v ČR systematicky řešeno v r. 2009 (Národní institut dětí a mládeže)

- Národní projekt „**Klíče pro život**“ (www.kliceprozivot.cz)
  - KA projektu: „**Uznávání neformálního vzdělávání**“
    - (<http://www.nidm.cz/vystupy-kpz/uznavani-nfv>)
    - „**Memorandum o podpoře uznávání výsledků neformálního vzdělávání při práci s dětmi a mládeží**“ (<http://userfiles.nidm.cz/file/OKP/memorandum-unv-final.pdf>)
    - **MEMORANDUM**
    - otevírá další možnosti k **jednání o záměrech uznávat neformální vzdělávání** a tím podpořit v lidech samotných **vnitřní motivaci k celoživotnímu učení**
- **Listopad 2011 v Praze „Konference o uznávání neformálního vzdělávání“**, (<http://www.nidm.cz/neformalni-vzdelavani/volny-cas/akce-a-seminare/konference-unv-2011>)

Uznávání neformálního vzdělávání (ČR)

Národní projekt „K2 – kvalita a konkurenceschopnost v neformálním vzdělávání“ (<http://www.nidm.cz/k2/uznavani-nfv>)

- klíčová aktivita Metodická podpora uznávání neformálního vzdělávání
  - vznikla publikace „**MetodiKa – Kompetence, Kvalita, Kvalifikace, (sebe)Koncepce pro neformální vzdělávání**“
    - určena především pracovníkům pracujícím s dětmi a mládeží v nestátních neziskových organizacích)

Uznávání neformálního vzdělávání (ČR)

- **Expertní tým pro volnočasové aktivity** v oblasti práce s dětmi a mládeží - jaro 2013
  - Návrhy profesních kvalifikací do státem garantovaného systému „**Národní soustava kvalifikací**“ (<http://www.nuv.cz/nsk2>)
    - hlavní vedoucí zotavovací akce dětí a mládeže
    - vedoucí volnočasových aktivit dětí a mládeže
    - samostatný vedoucí volnočasových aktivit dětí a mládeže
    - koordinátor dobrovolníků

Uznávání neformálního vzdělávání (EU)

Jednání Rady pro vzdělávání, mládež, kulturu a sport (2012)

ministry školství členských států EU přijato

„Doporučení Rady o uznávání neformálního vzdělávání

a informálního učení“ ze dne 20. prosince 2012 (2012/C 398/01)

[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:CS:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:CS:](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:CS:PDF)

[PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:CS:PDF)

Dokument **„Evropské zásady pro uznávání neformálního vzdělávání a informálního učení“** (European Guidelines for the Validation of Non-formal and Informal Learning)

- přístup jednotlivých členských zemí k uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení /http://www.iconet-eu.net/index.php?option=com_remository&Itemid=11&func=startdown&id=75 (=en)

Celoživotní učení (CŽU)

- Členitý, nepříliš jasně ohraničený celek
- Jeden z rozhodujících faktorů konkurenceschopnosti země
- **Předpoklad rozvoje CŽU:** vytvoření motivačního, právně-ekonomického prostředí, které umožní, aby prostředky byly vynakládány efektivně
- **Investice do CŽU:** rozvojové, s nejvyšší prioritou, jejichž efekty jsou signifikantní zejména v dlouhodobém výhledu
- CŽU předpokládá komplementaritu a prolínání **různých forem učení v průběhu celého života, vždy a všude.**
- V poslední době se místo pojmu celoživotní učení prosazuje termín „**všeživotní**“ („**lifewide**“) **učení** = učení probíhá ve všech prostředích a životních situacích

Vývoj konceptu celoživotního učení

- **60. a 70. léta 20. století**
  - především cíle „nového humanismu“ (sociálního a kulturního rozvoje společnosti)
  - prostřednictvím vzdělávání přístupného všem bez jakékoliv diskriminace
- základní úloha **školské instituce** (veřejné vzdělávání financované z veřejných zdrojů)
- významná **úloha státu** při organizování, řízení i financování systému
- zaměstnavatelé - v té době jen **nepatrný zájem** o vzdělávání dospělých jako o prostředek k udržování nebo zlepšování profesní kvalifikace
- výjimka: **vzdělávání dospělých v Baťových závodech** = osvědčená cesta k úspěchu již v předválečné době.

Vývoj konceptu celoživotního učení

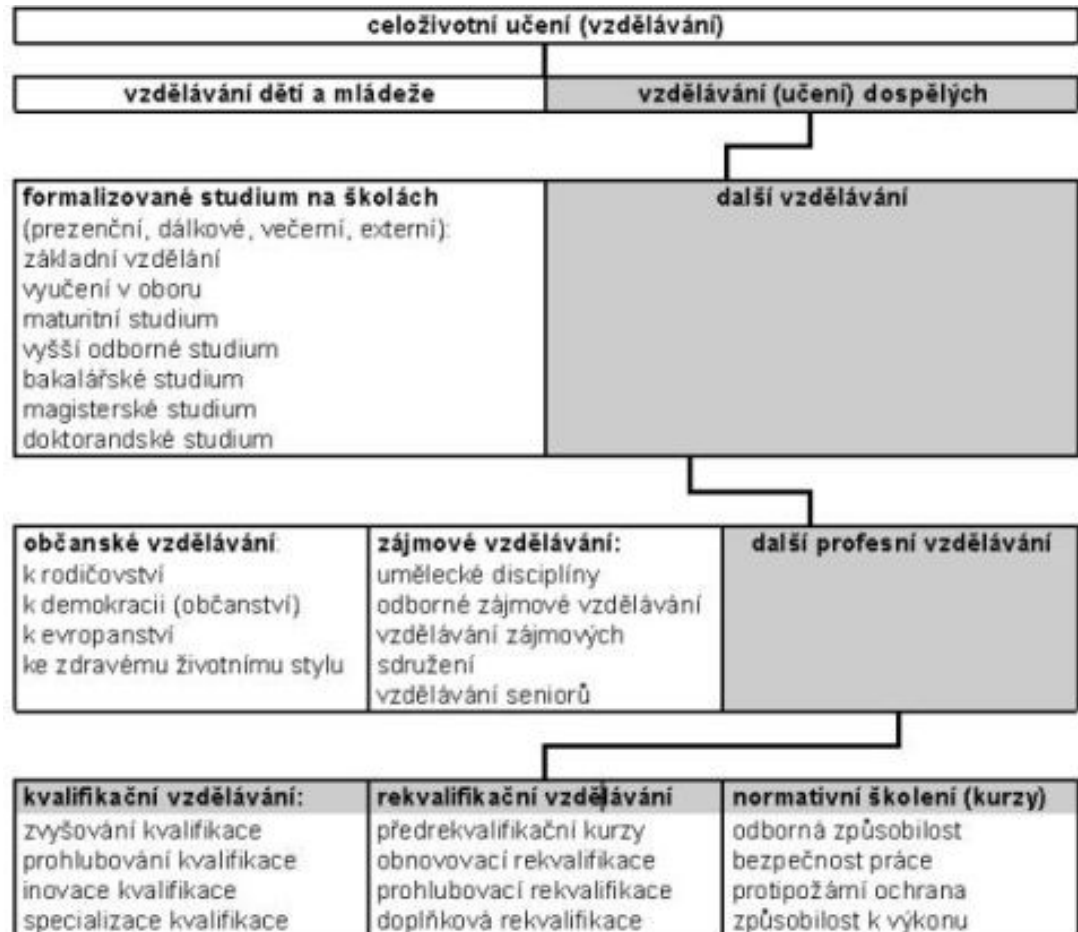
- **Základy** v 90. letech minulého století (do té doby pojem vzdělávání)
- **Rozvoj** v jiném environmentálním, ekonomickém i politickém klimatu než v 70. letech,
- **Preference** realističtějších cílů spojených s programy celoživotního učení zaměřenými na rozvoj lidských zdrojů (potřeby efektivního fungování ekonomiky)
- **Těžiště** v odborném vzdělávání a přípravě, uplatnění v pracovním životě
- **Důležitý nástroj** k zajištění existence každého jedince
- **Závislost** na předpokladech pro uplatnění se na trhu práce, ale i na možnosti nalézt vlastní identitu a své místo v nepřehledných společenských vztazích

Současnost konceptu celoživotního učení

- **Přikládá menší význam formálním školským institucím**
  - zdůrazňuje se význam institucí mimo formální vzdělávací soustavu
  - zdůrazňuje se význam neformálního vzdělávání a informálního učení v různých prostředích
- **Úloha státu už není tak významná**
  - základem se stává partnerství v rámci občanské společnosti a rozložení odpovědnosti mezi státem, zaměstnavateli, obcemi, občanskými sdruženími
- Snaha, aby pokud možno všichni jedinci absolvovali **úplný cyklus sekundárního vzdělávání** (ve škole nejméně do věku 17–18 let)
- Vytvoření této základny CŽU - jeden z pilířů strategie rozvoje CŽU pro všechny
  - zásadní důsledky pro **koncept počátečního vzdělávání na vyšší sekundární úrovni**

Struktura celoživotního učení

- Počáteční všeobecné a odborné vzdělávání
- Terciární vzdělávání
- Další vzdělávání

Strategické dokumenty - celoživotní učení

- **Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha**
  - schválený vládou v r. **2001**
  - rozvoj vzdělávací soustavy, avšak se zřetelem k celoživotnímu učení
- ***„Vzdělávání pro každého po celý život“***
  - zaměřený na uspokojování vzdělávací potřeby dětí, mládeže a dospělých odpovídajícím usměrňováním kapacit ve školách a dalších vzdělávacích zařízeních
    - zajištěna dostupnost všech úrovní vzdělávání a poskytována spravedlivá příležitost k maximálnímu rozvoji různorodých schopností všech jedinců v průběhu celého života

Strategické dokumenty - celoživotní učení

- **Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice - MŠMT v r. 2005, v r. 2007**
  - rozvoj celoživotního učení jako podmínky ekonomického a společenského rozvoje
  - celoživotní učení nadřazeným pojmem pro počáteční i další vzdělávání
  - v kontextu počátečního vzdělávání je koncept celoživotního učení stavěn do protikladu s tradiční jednorázovou, úzce zaměřenou přípravou na konkrétní povolání

Strategické dokumenty - celoživotní učení

- **Národní strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj (2007)**
  - udává hlavní strategické linie pro implementaci principů udržitelného rozvoje v rámci vzdělávací soustavy ČR i v rámci celoživotního učení.
  - **jedno z východisek pro tvorbu vzdělávacích programů, pro tvorbu témat dotačních politik**
  - **inspirace pro spolupráci vzdělávacích institucí na lokální i regionální úrovni**

Identifikace problémů v oblasti vzdělávání

- Počáteční vzdělávání musí tvořit základy k dalšímu vzdělávání, tzn. žáky vybaví **funkční gramotností a klíčovými kompetencemi** (komunikace, týmová práce, schopnost učit se, schopnost řešit problémy, ICT apod.) – nástrojem ověřování je výzkum OECD **PISA**
- Klíčové kompetence se dosud **nestaly integrální součástí kurikula** - jejich rozvíjení vyžaduje zásadní změnu pojetí výuky
- **Hodnocení kvality** vzdělávání
  - S výjimkou školních a rekvalifikačních programů se systematicky **nevyhodnocuje, je třeba:**
  - **Vytvořit** institucionální strukturu a nástroje pro posuzování úrovně vzdělávacích institucí, pro ověřování kvality vzdělavatelů a kvality vzdělávacích programů
  - **Díličí aktivity propojit** a doplnit do uceleného systému
  - **Chybí** podpůrné systémy zvyšování kvality – pro výzkum, vývoj a inovace v oblasti nabídky dalšího vzdělávání a podporu jeho šíření
- Další problémy???

Podpora rozvoje CŽU

- Podporovat kurikulární reformu s důrazem na zvýšení **funkční gramotnosti** žáků
- **Snižovat nerovnosti v přístupu ke vzdělání** – inkluze proti digital divide
- Podporovat **účast na předškolním vzdělávání** v motivujícím prostředí
- **Rozvíjet mimoškolní aktivity** a zájmové činnosti žáků
- Podporovat **otevřenost a prostupnost** mezi vzdělávacími programy středoškolského studia i mezi programy středoškolského a terciárního studia a jejich propojení na další vzdělávání
- Usnadnit **přechod a uplatnění absolventů v praxi**

Podpora rozvoje CŽU

- **Stimulovat jednotlivce i zaměstnavatele k rozšíření účasti na dalším vzdělávání a ke zvýšení investic do dalšího vzdělávání,** provázat systémovou a programovou složku finanční podpory dalšího vzdělávání
- Zajistit **uznávání** různých vzdělávacích cest k získání kvalifikace
- Vytvořit podmínky pro **sladění nabídky vzdělávání** s potřebami trhu práce
- Rozvinout nabídku dalšího vzdělávání podle potřeb klientů a zajistit dostupnost vzdělávacích příležitostí
- **Zvýšit úroveň vzdělávání zaměstnanců podniků** tak, aby se stalo účinným faktorem posilování konkurenceschopnosti podniků a profesní flexibility zaměstnanců
- **Zvýšit kvalitu dalšího vzdělávání**
- **Rozvinout informační a poradenský systém pro uživatele dalšího vzdělávání**

SWOT analýza českého vzdělávání

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
S 	W
PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
O 	T

Silné stránky

- Většina obyvatel dosáhla středního vzdělání (vyššího sekundárního stupně).
- Nízký počet obyvatel disponuje pouze základním vzděláním (nižším sekundárním stupněm).
- Nadprůměrné výsledky funkční gramotnosti na 1. stupni ZŠ.
- Nízký podíl žáků, kteří předčasně opouštějí vzdělávací systém (resp. střední tj. vyšší sekundární stupeň vzdělávání).
- Široké teritoriální pokrytí vzdělávacími institucemi všech stupňů a typů.
- Rozmanitý systém terciárního vzdělávání (VOŠ, veřejné, soukromé a státní VŠ).
- Decentralizovaný systém VŠ s plnou akademickou svobodou, otevřený Evropě.
- Velká a obsahově diverzifikovaná nabídka studijních programů terciárního sektoru.
- Vysoká poptávka po terciárním vzdělávání, zejména po vysokoškolském studiu.
- Rozmanitost a pestrost poskytovatelů zájmového vzdělávání a velký věkový rozptyl jeho účastníků.

Slabé stránky

- Nízký celkový podíl populace s VŠ vzděláním; omezená společenská prestiž a kvalifikační ukotvení bakalářského stupně vzdělání.
- Nedostatečná kvalifikační vybavenost starší populace.
- Nízká míra vybavenosti domácností aktuálními ICT (PC, internet).
- Regionální rozdíly ve vzdělanostní úrovni populace.
- Nízká vzdělanostní mobilita (děti nedosahují vyšší úrovně vzdělání než rodiče).
- Nízká úroveň rozvoje klíčových kompetencí (vč. jazykových a ICT).
- Nízká účast sociálních partnerů na rozvoji celoživotního učení.
- Chybí ucelený systém identifikace vzdělávacích potřeb a dostupný individualizovaný systém poradenských a informačních služeb.
- Brzká selektivita vzdělávacího systému, omezená prostupnost.
- Konzervativní postoje VŠ, malá míra vzájemné spolupráce, převažující orientace na graduální studium, pomalý rozvoj distančního studia na VŠ a VOŠ, které by umožňovalo kvalitní studium při zaměstnání, nedostatečná vazba na požadavky praxe a omezená spolupráce se zaměstnavateli.
- Studijní nabídka stále ještě plně neuspokojuje míru poptávky po terciárním vzdělání.
- Přetrvávající nerovnost v přístupu k terciárnímu vzdělávání, projevující se zejména nižší mírou přístupu studentů z nižších sociálních vrstev.
- Menší zájem o studium technických oborů a vysoká míra neúspěšnosti při tomto studiu.
- Neexistence systémového prostředí (systémové i finanční bariéry) pro další vzdělávání omezuje jeho rozvoj – na nabídkové straně chybí systém zajišťování kvality vzdělávacích programů i učitelů; na poptávkové straně stimuly pro účast.
- Nízká účast dospělých ve všech formách dalšího vzdělávání.

Příležitosti

- Vytvoření otevřeného prostoru pro CŽU (Národní soustava povolání, Národní soustava kvalifikací a uznávání neformálního vzdělávání a informálního učení podle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, modulový a kreditní systém ve vazbě na ECVET atd.).
- Zvýšení poptávky po volnočasových aktivitách dětí, mládeže i dospělých umožní jejich další rozvoj.
- Kapacity základních a středních škol jsou využitelné pro další vzdělávání – školy centra vzdělanosti obce.
- Kurikulární reforma na ZŠ a SŠ umožní rozvoj klíčových kompetencí a prohloubení motivace k CŽU.
- Expanze terciárního sektoru umožní zevšeobecnění středního odborného vzdělávání a větší důraz na klíčové kompetence.
- Diverzifikace terciárního sektoru v návaznosti na Boloňský proces umožní další rozvoj bakalářských studijních programů orientovaných do praxe.
- VŠ se mohou stát regionálními centry vzdělanosti a výzkumu nebo do vznikajících regionálních center CŽU aktivně vstoupit.
- Rozvoj distančního vzdělávání zapojí do vzdělávání další cílové skupiny, zejména ekonomicky aktivní dospělé.
- Účast škol terciárního sektoru v mezinárodních vzdělávacích projektech a v projektech ESF otevírá možnosti rozvoje vzdělávacích aktivit a inovace studijní nabídky směrem k dalšímu rozvoji vzdělávání dospělých a podpoře CŽU.
- Zrychlení technologických změn a alokace kvalifikačně náročných investic povede ke zvýšení poptávky po dalším vzdělávání v průběhu produktivního věku.

Hrozby

- Neprovozánost politik v oblasti vzdělávání, průmyslu, zdravotnictví, sociálních služeb a kultury.
- Nesoulad nabídky kvalifikací s potřebami hospodářské sféry (kvantitativně i kvalitativně); neprovozánost sféry vzdělávání se sférou práce vč. nedostatku praxe pro studující.
- Nedostatečná péče o talenty, orientace na průměr.
- Nerovnost v přístupu ke vzdělání povede k sociálnímu vylučování a může ohrozit sociální soudržnost.
- Druhý stupeň ZŠ a střední (tj. vyšší sekundární) vzdělání s výučním listem se mohou stát druhořadou vzdělávací cestou pro různým způsobem znevýhodněné.
- Nedostatky v kvalitě terciárního sektoru vzdělávání (neuspokojivá provázanost výuky s výzkumem i s potřebami hospodářské sféry, stárnoucí pedagogický sbor, nepřipravenost pedagogů na specifika vzdělávání dospělých aj.).
- Nedostatek financí v terciárním sektoru, vysoká závislost na státním financování a nízká podpora financování ze soukromých zdrojů omezují jeho rozvoj.
- Nedořešené zařazení bakalářského studia do odpovídající kvalifikační úrovně vede k upřednostňování zájmu bakalářů o okamžité pokračování ve studiu magisterských programů před odchodem do praxe.
- Slabé zapojení nezaměstnaných do rekvalifikací povede k prohlubování jejich dlouhodobé nezaměstnanosti a k hrozbě sociálního vylučování.

Odborné pedagogické časopisy (ČR)

název časopisu	vydavatel	frekvence	poznámka
Aula	Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i.	4x ročně	publikuje články a studie z oblasti vysokoškolského vzdělávání, vysokoškolské politiky, sociálního postavení studentů, uplatnění absolventů apod.
e-Pedagogium	PedF UP	4x ročně (2 anglická a 2 česká čísla)	Nezávislý recenzovaný odborný časopis pro interdisciplinární výzkum v pedagogice, speciální pedagogice a didaktikách oborů.
Komenský	PedF MU	4x ročně	časopis pro ZŠ; nejstarší pedagogický časopis u nás (vychází od roku 1873)
Pedagogická orientace	Česká pedagogická společnost	6x ročně	zaměřuje se na obecnější, aktuální problémy pedagogické teorie a praxe, pedagogického výzkumu, školské politiky a přípravy budoucích učitelů
Sociální pedagogika	FHS UTB ve Zlíně	2 x ročně	Časopis pojímá sociální pedagogiku v širokém rámci jako oblast zkoumající sociální aspekty výchovy a rozvoje dětí, mládeže a dospělých. Sociální pedagogika je interdisciplinární věda, která spolupracuje se širokým spektrem dalších disciplín.
Pedagogika	PedF UK	4x ročně	uveřejňuje odborné texty z filosofie výchovy a z pedagogických disciplín – a to jak ze základních věd, tak z aplikovaného výzkumu
Orbis scholae	společně PedF UK a PedF MU	3x ročně	zaměřený na problematiku školního vzdělávání v jeho širších sociokulturních souvislostech; jedno číslo vždy v angličtině
Studia paedagogica	Ústav pedagogických věd FF MU	4x ročně	teoretické, ale především empirické příspěvky týkající se vzdělávání, výchovy a učení ve všech sférách života společnosti; jedno číslo vždy monotematicky zaměřeno; jedno číslo v anglickém jazyce; plné verze článků online; časopis usiluje o interdisciplinární otevřenost
Speciální pedagogika	PedF UK	5x ročně	určen především pedagogům na školách a zařízeních pro mentálně retardované, sluchově, řečově, zrakově a tělesně postižené, na školách při nemocnicích a ozdravovnách a na školách a zařízeních pro obtížně vychovatelné

Popularizační pedagogické časopisy

název časopisu	vydavatel	frekvence	poznámka
Učitelské noviny	Gnosis, s.r.o.	týdenník	
Moderní vyučování	AISIS	10× ročně	zaměřen na inovační trendy v českém i zahraničním školství
Informatorium 3-8	Portál, s.r.o.	10× ročně	časopis pro výchovu dětí od 3 do 8 let v mateřských školách a školních družinách

Zdroje - výběr

- BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémová pedagogika: Celistvé a otevřené pojetí vzdělávání a výchovy*. Ostrava : Amonium servis, 1997. 315 s. [ISBN 80-85498-23-5](#).
- Dostál, J. – Macháčková, P. [Systémové pojetí edukačního procesu a možnosti měření jeho efektivnosti](#). In Systémové přístupy 2005. Praha: VŠE, 2005. CD-ROM. [ISBN 80-245-1012-X](#).
- KALNICKÝ, Juraj. *Základy pedagogiky I.* 2. rozš. aktualiz. vyd. Opava : Slezská univerzita, 2012. 80 s. [ISBN 978-80-7248-787-5](#).
- Průcha, Jan: *Moderní pedagogika*. Praha: Portál 2009
- Průcha, Jan: *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál 2009
- Průcha, Jan: *Srovnávací pedagogika: mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál 2012
- Průcha - Walterová - Mareš: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 2009
- [SKALKOVÁ, Jarmila](#). *Obecná didaktika*. 2. rozš. aktualiz.. vyd. Praha : Grada, 2007. 328 s. [ISBN 978-80-247-1821-7](#).
- [SKALKOVÁ, Jarmila](#). *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno : Paido, 2004. 158 s. [ISBN 80-7315-060-3](#).
- [ŠVARCOVÁ, I.](#) : *Základy pedagogiky pro učitelské studium*. 1. vyd. Praha : VŠCHT, 2005 [cit. 2009-06-12. [ISBN 80-7080-573-0](#).]

Zdroje – sociální pedagogika

- ARNULF Hopf: Sociální pedagogika pro učitele, Praha 2001, [ISBN 80-7290-053-6](#)
- SEMRÁD, J. JURÁČKOVÁ, I.; ŠÍMA, V. Průvodce sociální pedagogikou v kontextu pedagogických věd. Hradec Králové, Gaudeamus, 2007. 121 s. [ISBN 978-80-7041-897-0](#)

Zdroje – pedagogika volného času

- FALTÝSKOVÁ, J., HŘEBÍČEK, L., SPOUSTA, V. Kapitoly z pedagogiky volného času. Brno: MU, 1998.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J.. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál, 2008.
- KAPLÁNEK, M. (ed.) Čas volnosti, čas výchovy. Pedagogické úvahy o volném čase. Praha: Portál, 2012.
- KNOTOVÁ, D. Pedagogické dimenze volného času. Brno: Paido, 2011.
- SMÉKAL, V., VÁŽANSKÝ, M. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995.
- VÁŽANSKÝ, M. Volný čas a pedagogika zážitku. Brno: MU, 1992.

Zdroje - andragogika

- BARTOŇKOVÁ, Hana. *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. Praha : MJF Praha, 2004. 292 s. [ISBN 80-86284-46-1](#).
- BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. 216 s. [ISBN 80-86432-23-8](#).
- BENEŠ, Milan. *Úvod do andragogiky*. Praha : Karolinum, 1999. 129 s. [ISBN 80-7184-381-4](#).
- KALNICKÝ, Juraj (ed.). *Efektivnost a ekonomika edukace dospělých*. Ostrava : Repronis, 2012. 148 s. [ISBN 978-80-7329-323-9](#).
- KALNICKÝ, Juraj. *Systémová andragogika*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2007. 150 s. [ISBN 978-80-7368-489-1](#).